

FJELL OG VIDDE

Gløtt fra landmålerlivet

Erling Bjørstad

III. TYSFJORD

Det var i 1914. Jeg skulde for første gang passere polarsirkelen og ha mit arbeidsfelt inne omkring Mannfjord i Tysfjord. Kartet var hvitt deroppe dengang - ikke en strek til opplysning hverken om terrengets karakter, høyde eller framkommelighet. Det interesserte meg heller ikke. Derimot hadde jeg meget av utferdsmandens følelser, når han første gang forlater hjemmet på vei mot en ukjent verden. Forberedelsene ble gjort med alvor, - om omtanken også var med husker jeg ikke lengere. Lensmanden i Tysfjord fikk i oppdrag å skaffe 10 bærere i Kjøpsvik og engasjere en arbeidsvillig sterk kar som fast annen-assistent. Førsteassistenten hyrte jeg etter erfarnes råd fra Storselsøy, hvor assistentjobber var blit fast livsyreke for en liten flokk utvalgte menn. Min het Kristian og var fersk fra lærerskolen og tilsvarende sterk i kunnskapene og - som jeg senere erfarte - heller ikke uvillig til å dele dem med andre.

I strålende midnatssol ankret vi opp ved Kjøpsvik, hvor Kristian og jeg straks ble hovedpersoner da 10 svartmuskede lapper entret båten og begynte å lempe vore mangfoldige kolli over i en motorbåt, oppmuntret av et heiagjeng av koner og barn og gneldrende bikkjer inne på kaia. Det var malerisk og storartet og nærende for fantasien. Mest imponerende var det at det hele skjedde uten anvisninger fra min side, hvilket tydet på fullkommen organisasjon og innforlivelse i oppgaven. Her traff jeg også min annen-assistent Adam Andersen fra Klubbvik. Fornavnet er jeg ikke lengere sikker på, men bibelsk var det, hvilket oftest er et skalkeskjul for alle onde egenskaper. Denne hadde iallfall en avlegger, som var den skinnbarlige djevel å ligne

med, og brakte en viss disharmoni inn i stemningen for mit vedkommende. Han ga også Kristian et grunnlag for atavistiske betraktninger som han med forkjærlighet utviklet videre hele sommeren framover.

Omsider var vi plaseret i båten sammen med bagasjen, lapper, kjer-ringer, unger, bikkjer og ikke å forglemme djevelen samt alt hans vesen. Fjorden lå blikkstilte, aftensolen gyllet fjellside, båten var malerisk og et livsminne var i emning. Da dukket Multind fram med sin glatte vegg stupende nesten loddret i havet. Jeg flyttet uvilkårlig på meg for å få bedre utsikt, og dermed singlet det i knust glass under buksebaken. En av lappene innkjøpt, og sikkert dyrebar vindusrute var gått i knas.

Virkingen var overraskende. Avleggerens blikk ble om mulig ennu mere satanisk. Blant kolonien ellers ble en uro og kakkling og flaksing med vide kufteermer som levende minnet om stemningen i en opphisset hønsegård. Jeg ante en katastrofe, et punktum for hele ekspedisjonen. Da kom innskytelsen. Raskt fik jeg lommeboka fram og lot en blå femmer vifte foran opphisselsen. Også nå var virkingen forbausende. Kaklingen stanset som ved trylleslag, uvenlige øyne ble milde og framtiden lå atter lys for en.

Senere har jeg alltid syntes at Pluto var en av de sympatiske guder.

I Klubbvik skiltes vi fra kjerringer og unger, og lappene fik sine pakninger tilbørlig tilmålt og veiet - 35 kg for hver. Kristian og jeg tok for eksemplets skyld ytterlig et par merker. Det var langt på kvell men lyst som dagen. Framtiden fortonet seg trykkende. Ende bratt oppover så langt en kunde se og bakenfor det fullstendig ukjente. Det eneste jeg visste var at jeg måtte komme i nærheten av fjellet Geccecokka og dette var - så vidt jeg forstod lappene - hinsides alt godt. Jag skal ikke lesse byrdene over på andre, det hele hverken var eller forløp oppmuntrende. Ut på morgenen var følget adskillig medtatt, moralen i tydelig oppløsning og et sammenbrudd sansynlig. Den oppfinnsomhet som nøden skaper er ikke alltid av det gode og iblant til det heles forderv. Jeg satte inn flasken som siste reserve og innledet dermed det rene tilintetgjørelsesslag. En time senere var pakkningen slengt av uten tanke og omsyn og de fleste lapper i trygg søvn inne i kufte. Også Kristian og jeg var såvidt medtatt at vi med villighet sympatiserte med den tanke at Geccecokka nu var nær nokk. Vi innredet derfor teltleiren ved et lite vann i nærheten, og da primusen surret under ertesuppen og vi sat i

døren til hvert vårt velordnede hustelt med lappene snorkende omkring oss, da hadde vi begge følelsen av at vi av kaos hadde organisert et lite samfunn. Vi følte oss som hvite guder.

Heller ikke de nærmest følgende dager innbød til et optimistisk livssyn. Det var mye slit i berg og hamrer, og på ur og breer. Kalt og surt var det også med gjennomising på utsatte topper, og endelig satte det inn med langvarig uvær, storm fra nord og uavbrutt regn. Det tvungne teltliv appellerte til oppfinsomhet og avisene ble finkjemmet. Som nevnt var Kristian fersk fra lærerskolen og ikke uten fanatisme. Særlig hadde han et ondt øye til Aftenposten som i ukentlige sendinger tårnet seg opp i teltet mit. Ikke for alt i verden vilde jeg røre den, sa han mere enn en gang. Selv holdt han ”17 mai” og syntes å trives ved det. At ”17 mai” med hensyn til utholdenhet måtte tape likeoverfor den mere velfødde kollega var oplagt, og det varte ikke lenge før Kristian begynte å vise tegn på uro og manglende beskjeftigelse. Da hans åndelige underernæring hadde nådd et foreløpig klimaks fikk han også med alle tegn på dårlig samvittighet lurt med sig ut av teltet mit et eksemplar av den fordømmelige kulturspreder. Han ble raskt en nidkjær og interessert gransker av hele arkivet. Uten følger ble imidlertid utviklingen ikke. Den sprekk for akkordens ånd som regnværet åpnet, bidro sikkert til at han senere både ble ordfører og formann i mange politiske nevnder.

Da stormen hadde vart i 8 dager og avbrutt enhver forbindelse med Kjøpsvik, var også brødbeholdningen fortæret. Dette reiste visse problemer. En svær risengrynpose og adskillig boksemelk skapte dog muligheter for livets bevarelse. Etter visse anvisninger ga jeg lappen beskjed om å svinge opp med en dyktig risengrøt mens vi andre gjorde unna endel regnearbeid. Uten varslende overgang ble vi revet ut av vore betraktninger ved nogen ynkelige skrik om hjelp inne fra assistentteltet. Vi styrtet til og fant Adam bokstavelig talt begravet i graut. Graut flommende ut over kjøkkenkassen, graut utover gulvet og graut på kufte og bellinger. Jeg hadde glemte å si noe om risengrynene utvidelsestrang ved visse temperaturer, og han hadde halvfyllt en 4 liters kasserolle. - Senere ble han mere fortrolig med behandlingen, men det skjedde alltid med en mine og med en forsiktighet som om han holdt et høyeksplosivt stoff i hånden. Selv mente jeg å ha ridset en rune til mitt ettermele som den der innførte risengrynene til Klubbvik.

Men så kom der sommerdage. Solen spilte i vannene, la sølvglans på breen og lot gråberget skinne i rare farger. Små spirer tittet fram i sprekker og revner, og isranunklen åpnet seg med blekrøde blader. Mot kvellen krabbet lange skugger ned over fjellsidene, mens solskiven ikke slapp toppene døgnet rundt. Langt ute kunde vi se havet med en sølvstripe i randen, og innenfor lå det krokete øyer med bratte fjell. Vi hadde jorden for oss selv og likte os i vor ensomhet. Dagene ble til uker, men nogen egentlig tidsregning holdt vi ikke. Små hendelser ga avveksling, og vi ble oppfinnsomme av livsløst.

Kartleggingen av et isolert område stilte oss valget mellom en lang og besverlig flytting og en mere provisorisk ordning med overnatting i en slags hiller med begrensning av mat og utstyr til det ytterste minimum. Vi valgte det siste. De knapt tilmålte dagsrasjoner var ikke stemmende med Adams storhetstid og vakte tillive slumrende forbryderske instinkter. Han skulte allerede fra første dagen til al tamrenen som drev omkring oss og mumlet mere og mere høylydt at det var fælt å se alt det gode kjøttet som gikk der. Arbeidet trakk ut, og det ble virkelig såpass smalhans at vi for alvor begynte å diskutere muligheten av å få renen i gryten. Sjansens lå i en liten revolver som jeg hadde med - nærmest et leketøy å regne for - og hvis samvittighet ikke var plettet av blod. Den ble nu ladd. Slaget skulde stå den neste morgen. Jeg skulde postere i en liten dalrevne, mens syndens egentlige opphav skulde drive flokken rett i pistolens gap. Kristian skulde være vaktpost på svenskegrensen for renen hørte hjemme på den anden side av Kjølen. ”Men husk å ta den største bukken”, var Adams sluttreplikk, ”for synna er den samme enten han er stor eller liten.”

Til å begynne med gikk alt programmessig. Flokken kom bølgende mot mig, og på kort hold tok jeg omhyggelig sikte på en storbukk. Smalt gjorde det også, men bukken hadde såvisst ikke tenkt å foreta noe knefall. Den var like blank i blikket. Je ga den tre til med samme resultat. Jeg innså nu at jeg måtte utse mig et mindre motstandsdyktig offer og heftet mig ved en tilstrekkelig liten simle. Jeg tømte revolveren, og det eneste jeg oppnådde var at flokken stimlet tettere omkring mig og tilslutt tvang mig opp på en stor sten, hvor jeg følte mig nokså forstumlet og nærmest hadde inntrykket av at rollene var ombyttet. Da kom Adam stormende opp bakken med kniven i neven og mord i blikket. ”Kor ligg han”, skrek han. Situasjonen

var vanskelig å forklare, og jeg følte meg beskjemet og nedstemt.

Vi vendte tilbake til telteleiren uten å ha skapt hverken internasjonale komplikasjoner eller lagt nye tyngsler til samvittigheten. Imidlertid hadde vi også den gang vanskeligheter med å oppdage at dyden eier noen syn-derlig belønning i sig selv. Stemningen var trykket, og den vante omgang-
stonen vilde ikke vende tilbake.

Gececocokkas ismasser veltet i sprukne tunger ned mot dalføret norden-
for oss. Østover løp fjellgrunnen ut i en høy tinn som het Birnicokka som
stupte i svære sva mot fjellsletten sønnenfor. I tett skodde hadde vi kronglet
og slitt os oppover fra avsats til avsats, men da vi nådde toppen lå himmelen
badet i et sollys, som gyllet fjell og breer. Arbeidet trakk ut, og inntrykkene
dominertes etterhånden helt av en tiltagende kaffetørst. Mulighetene for
kokning syntes imidlertid å være null, for stein og snø har iallfall ikke lett
for å bringe en kaffekjel til kokepunktet. Mit armbåndsurs hadde lenge været
et mål for Adams begjer, men hittil hadde mit hjerte været hårdt, enda det
var et filleur. Nu stillet jeg villig klokka i utsikt i bytte med en god kopp
kaffe. Adam forsvant, og i rimelig tid var kjelen kokt. Klenodiet ble uten
anger overgitt ham, og attpå var jeg full av beundring.

Da vi skulde forlate toppen var fjellstaven min ikke å finne. Staven
var en fjern slektning av Vinjes, og forholdet mellom oss var sterkt preget
av den tillidsfuldhet som bør herske mellom gamle venner som har prøvet
livet sammen. For øyet var den ikke så meget. Den var lang og knuddrete
og for en tilfeldig betraktning nærmest en staur å regne for. Men den hadde
tjent mig trofast og utallige ganger holdt mig på rett kjøll under uforstandige
glissader nedover lange og bratte breer. Dertil innbilte jeg mig at den ga mig
et turistmessig preg, som løftet mig opp i et høyere og fornemmere plan. Nu
var den som slukt av tinden. Etter å ha rotert utallige ganger omkring min
egen akse og tittet under steiner som ikke var så store at de kunde gjemme
en flis og herunder kommenteret tilfellet i opphissede vendinger oppdaget
jeg omsider at Adam ikke bare hadde bekymringer, men nærmest så gusten
ut. Og dermed var veien til bekjendelsen ikke lang. I ren klokkekjærlighet
var staven ofret på kaffens alter.

Jeg fant ingen grunn til hverken å ta gidsler eller til å skyte nogen, da
tilfellet trods alt hadde gitt mig tilbake den moralske overlegenheten som
hadde været sterkt redusert etter den ulykksalige renjakten. Jeg savnet min

ven, men begråt ham ikke.

Tvers gjennom målefeltet løp en elv som het Tsjallebasjjokka. Det betyr den bakvendte elv, og navnet skyldtes formentlig at den løp østover istedenfor vestover. Lappen kunde imidlertid forklare oss at ombyttingen av et par konsonanter vilde gi en betydning som svarte til den rettvendte elv. Foruten at navnet innbød til enkle filologiske betraktninger i sin almindelighet, hadde elven og omgivelser en mildnende og forsonende virkning på tilværelsen i disse høyst ugjestmilde omgivelser. De slake skråninger samlet de fleste av de få livsformer en fant deroppe, og selv fløt elven med en stille fylde, som virket beroligende blant de iltre fjellbekker. Vi ofret derfor særlig og detaljeret interesse netopp for dette parti, hvilket vil komme etterslekten tilgode.

Vi hadde sensommerdagen bak os. Solen gyllet bre og tind og jorden åndet av fred og uskyld. Ved hjemkomsten til leiren var postlappen kommet. Krig, verdenskrig lyste over førstesidene.

Det var foretatt ombytte av et par konsonanter ett eller andet sted.